

Z domobranci po Primorskem in Notranjskem

Ob prihodu v Trst 8. maja 1944 me je bratranec msgr. dr. Mirko Brumat spomnil na obljubo, ki sem mu jo dal leta 1938, ko sem bil na obisku v Gorici. Takrat sem mu rekel, da bodo po Goriškem in Tržaškem korakali nekoč slovenski bataljoni in zasidrati slovenski duh v teh krajih. Na njegovo pobudo sem se javil v organizacijski štab **Varnostnega zbora**. V pogovoru mi je moj novi poveljnik, polkovnik Kokalj, obrazložil glavne cilje Varnostnega zbora, ki so bili sledeči:

- a) Onemogočiti komunistično rovarjenje;
- b) uničiti vsako sled fašizma na Primorskem;
- c) ustanoviti slovenske šole in iztrebiti italijanske;
- č) ustanoviti slovenska kulturna društva in knjižnice;
- d) izdajati slovenske časopise in organizirati slovensko radio oddajno postajo.

Tako je bila naloga vsakega poveljnika ne samo uničevati komunizem, ampak tudi fašizem; izven tega pa je imel dolžnost, vrniti narodu to, kar mu je fašizem odvzel.

Po tem pogovoru me je on sam odpeljal v vojašnico Sv. Ivana v Trstu, kjer sem še isto uro začel formirati 11. četo. Ta četa je postala pozneje matična četa, iz katere je nastal **1. slovenski udarni polk v Jadranskem Primorju**.

Naše delo ni bilo lahko. Otežkočili so nam ga namreč sami partizani, ki so naš blatili s fašisti in nacisti, tako da je poteklo precej časa preden

so se Primorci prepričali, da smo pravi slovenski rodoljubi, ki ravno tako sovražimo fašizem kot oni sami. Ko so pa komunisti v septembru leta 1944 pobili **Brecljeve** iz Šturij pri Ajdovščini, kaplana **Piščanca** iz Cerknega in druge Slovence (ne Italijane ali Nemce) so vsi pametni primorski Slovenci spoznali, da se partizani ne borijo proti Nemcem in Italijanom, ampak zgolj proti protikomunističnim Slovincem. Od tega časa dalje so nas začeli gledati z bolj prijaznimi očmi. Koristilo nam je tudi dejstvo, da so partizani v Črnem vrhu nad Idrijo poklali vse ujete domobrance in da je v **Razdrtem pri Postojni** vsa nemška SS prešla v vrste slovenskih partizanov in nadaljevala pokolj slovenskega življa in požig slovenskih domov.

Ko je Primorec videl, da je med slovenskimi partizani zelo malo Slovencev, pa mnogo Mongolov, Rusov, Italijanov in celo nekaj bivših gestapovcev in fašistov, je spoznal, da vse te navlake med primorskimi domobranci ni bilo.

Kot sem prej omenil, sem 8. maja prevzel v Trstu poveljstvo 11. čete, katero sem poldrugi mesec temeljito uril za borbo.

Koncem junija smo odkorakali v **Šturje pri Sežani** in postavili postojanko.

V Sežani in v Šturjah smo ustanovili zopet slovensko šolo, ki so jo partizani leta 1945 ukinili in učitelje deloma zaprli, deloma pa izgnali v Trst. V Šturjah se nam je priključil ostanek čete iz Razdrtega, ki se je borila proti partizanom in njihovim pribežnikom iz SS. V Šturjah smo ostali samo 10 dni.

Ker daleč naokoli ni bilo ne partizanov, ne fašistov, in ker je bilo zasigurano slovensko kulturno delo, sem s privolitvijo vrhovnega poveljstva pustil v Šturjah samo eno desetino, z ostalim moštvom pa odšel v prijazno **Senožeče**.

Tudi tu ni bilo posebnih borb. Največkrat je prišlo zgolj do obstreljevanja med patrolami, ali pa nas je kakšna mala partizanska skupina hotela samo malo podražiti; kaj večjega se tam ni zgodilo. V Senožečah smo ustanovili slovensko šolo, slovensko knjižnico in slovensko prosvetno društvo. Pa tudi tu so nam partizani nagajali. Ugrabili so dve učiteljici, tako da sta namesto njih morala poučevati v slovenski ljudski šoli domobranec — dijak in pa gospod župnik. Kot domobranski poveljnik sem moral opravljati tudi službo župana, ker je moj predhodnik, fašistični župan Medina odšel k partizanom.

Po dvomesečnem bivanju v Senožečah je prišel odlok iz Trsta, naj se 11. četa preseli v **Prestranek pri Postojni**, kjer se bo formiral udarni bataljon. Ta udarni bataljon je bil sestavljen iz sledečih čet: 10. četa iz Sv. Petra na Krasu pod poveljstvom nadporočnika **Slavka Janežiča**. 13. četa pod poveljstvom nadporočnika **Mali-ja** (ki je padel na Otlici v Trnovskem gozdu 26. 4. 1945) in 12. četa težkega orožja pod mojim poveljstvom. Poveljstvo bataljona je bilo poverjeno takratnemu stotniku **Janku Debeljaku**,

ki se pa zaradi želodčne bolezni ni udeleževal borb, pač pa ga je zastopal stotnik **Franc Egger**.

Tudi v Prestranku ni bilo borb. Malo praskanja je bilo pri Zagorju na Krasu in blizu Škofelj. V vseh teh borbah je padel samo en domobranec.

Tako se je vleklo vse do decembra, dokler se nismo premaknili in odšli zasedat **Vipavsko dolino**.

Predno pa začnem opisovati borbe v Vipavski dolini in Trnovskem gozdu, pa moram zopet omeniti drugo krivico, ki mi jo je napravil ljubljanski domobranski štab.

5. decembra 1944 sem pripotoval v Ljubljano z namenom, da se 8. decembra poročim. Ko sem odšel na nemško vojaško poveljstvo, da bi mi dovolilo obiskati po poroki mojo mater v Celju, so me aretirali in razorožili. Nemški oficir mi je naznanil, da bom ustreljen, ker sem zapustil slovensko domobranstvo in odšel med „bandite“. Aretil me je na osnovi obtožbe, ki jo je podpisal **polkovnik Krener**. Med zasliševanjem je prišel k temu nemškemu oficirju **Franc Žebot** iz sodnega odseka. Kaj sta šušljala, ne vem. Domobranska oficirska patrola me je pod vodstvom sodnega oficirja **Ermana** odpeljala na grad v zapore, kjer bi moral čakati na proces pri domobranskem sodišču.

7. decembra 1944 popoldne je prišel v zapore neki nemški SS nadporočnik in me je zasliševal. Najprej me je vse natančno izpraševal. Ko sem mu vse odkritosrčno povedal, mi je svetoval, da naj pustim slovensko domobranstvo in se javim v nemško vojsko, kjer bi bil takoj povišan in varen pred krivicami. Ponudbo sem odklonil, ker sem se hotel boriti proti komunistom v Sloveniji — ramo ob rami s slovenskimi vojaki.

Po končanem zaslišanju sem bil izpuščen. Drugi dan sem se poročil v cerkvi Presv. Srca Jezusovega. Po poročni svečanosti v cerkvi in doma pri ženinih starših se je pripeljal v Ljubljano kurir iz Prestranka s sporočilom, da se moram takoj vrniti, ker se bo še isto noč začela očiščevalna akcija južno od Ilirske Bistrice.

Z ženo sva takoj odpotovala v poveljstvo; ženo sem pustil v vojašnici, sam pa sem takoj šel na postajo in zahteval en stroj iz Postojne, da me odpelje v Sv. Peter na Krasu, kjer so me že čakali vojaki.

Takoj smo odšli v boj, ki pa ni bil hud; malo praskanja, kot sem omenil že preje. Vrnili smo se v Prestranek brez velikih izgub.

Dne 19. decembra pa je prišlo povelje, da zasedemo Vipavsko dolino od št. Vida nad Vipavo pa vse do Ajdovščine, kjer bo sedež udarnega bataljona. Ob 11h ponoči smo odrinili iz Prestranka in prišli brez borbe v **Razdrto** ob 1h zjutraj. Ob 4h zjutraj 20. decembra smo jo udarili proti **št. Vidu**. Komaj smo se oddaljili kakšnih 4 km iz Razdrtega, so nas partizani napadli. Naša kolona se je razvila v strelsko linijo in se spustila v dolino, kjer je v naskoku uničila partizane. Padlo je 19 partizanov; med njimi neki podpolkovnik, ki ni imel pri sebi nobene legitimacije. Te partizane smo istega dne pokopali na pokopališču v št. Vidu.

(Sledi)